

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR

BOLALARNING JISMONIY VA RUHIY RIVOJLANISHI UYG'UNLIGINI TA'MINLASHDA O'YINLARNING O'ZARO TA'SIR XUSUSIYATLARI

Umarova Mekhriniso Ibragim qizi

Termiz davlat pedagogika instituti o'qituvchisi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada bolalarning jismoniy va ruhiy rivojlanishi uyg'unligi, hamda bolalarning rivojlanishida o'yinlarning o'zaro ta'sir xususiyatlari to'g'risida pedagoglar va psixologlarning qarashlar to'g'risida ma'lumotlar keltirib o'tilgan.*

Kalit so'zlar: *bolalar, o'yin, munosabat, tengdoshlar, kognitiv, rivojlanish.*

Zamonaviy psixologiya va pedagogika oldida maktabgacha yoshdagi bolaning rivojlanishi uchun barcha turdagi faoliyat va kattalar va tengdoshlar bilan o'zaro munosabatlardan maksimal darajada foydalanish uchun ilmiy asoslarni ishlab chiqish vazifasi turibdi.

Tengdoshlar bilan o'ynash maktabgacha yoshdagi bolalarning mustaqil faoliyatining boshqa turlari orasida muhim o'rin tutadi. Uning rivojlanish potentsialini kashf qilish faqat o'yinning o'zi tuzilishining o'ziga xos xususiyatlarini va maktabgacha yoshdagi bolalik davrida uning qo'shma shakllarining rivojlanish qonuniyatlarini tushungan taqdirdagina mumkin.

Hozirgi vaqtda shaxsni rivojlantirish omili sifatida tadqiqotchilarning birgalikdagi faoliyatga qiziqishlari umumiy o'sish kuzatilmoqda. Bolaning kattalar va tengdoshlari bilan birgalikdagi faoliyatini rivojlanish omili sifatida ko'rib chiqishning nazariy asoslarini yaratgan L. S. Vygotskiy (1983), J. Piaget (1932, 1969, J. Piage, 1932) fundamental tushunchalariga asoslanib, ko'plab Bu savol bo'yicha eksperimental tadqiqotlar boshlandi.

Rus psixologiyasida kattalar tomonidan tashkil etilgan maktab yoshidagi bolalarning birgalikdagi faoliyati ularning axloqiy va intellektual rivojlanishiga ta'siri to'g'risida aniq ma'lumotlar to'plangan. Xususan, uning o'zaro normativ tartibga solishni rivojlantirish uchun ahamiyati aniqlandi, birgalikda taqsimlovchi harakatlarning umumlashtirilgan harakat usullarini, aks ettirishni, o'quv jarayonida tizimli tushunchalarni ishlab chiqishga ta'siri aniqlandi

Chet el psixologiyasida ta'lim samaradorligining kooperativ faoliyatning turli shakllariga bog'liqligi keng o'rganiladi J. Piagetning bolaning ijtimoiy-kognitiv rivojlanishining asosiy mexanizmlaridan biri sifatida desentratsiyani rivojlantirish uchun tengdoshlarning hamkorlikdagi faoliyatining ahamiyati haqidagi tezisi eksperimental tekshiruvdan o'tkazildi. Ushbu yondashuvga muvofiq, tengdoshlar bilan o'zaro munosabat (muammoni hal qilish yo'llari bo'yicha fikr almashish) bolaning kognitiv jarayonlari darajasining oshishiga sezilarli ta'sir ko'rsatishini tasdiqlovchi ma'lumotlar olingan. Guruhdagi bolalarning ijtimoiy

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR

o'zaro munosabatlarning muvaffaqiyati va ularning kognitiv desentratsiya darajasi o'rtasidagi bog'liqlik haqida dalillar mavjud.

Maktabgacha yoshdagi bolalarga nisbatan qo'shma faoliyatning tarbiyaviy ahamiyati an'anaviy ravishda birinchi navbatda ta'kidlangan. Tadqiqotchilarning asosiy e'tibori bolalar o'rtasidagi axloqiy munosabatlarni ta'minlaydigan shart-sharoitlarni yaratish va ijtimoiy xulq-atvor ko'nikmalarini egallashga qaratilgan. Ta'lim vositasi sifatida qo'shma syujet o'yini ishlatilgan, ya'ni unda aks ettirilgan rol munosabatlari. Bir qator ishlar, shuningdek, qoidalar bilan birgalikda o'yinning bolalarda ijtimoiy xulq-atvor motivlarini rivojlantirishga ta'siri, gumanistik yo'nalish va birgalikda ishlab chiqarish faoliyatining rivojlanishga ta'sirini aniqladi. maktabgacha yoshdagi bolaning axloqiy va irodaviy fazilatlarini, insoniy tuyg'ular va o'zaro yordam.

Biroq, yuqorida aytib o'tilgan va boshqa juda ko'p tadqiqotlarda biz haqiqatan ham bolalarga qat'iy belgilangan mazmun va tuzilishga ega bo'lgan, maxsus tashkil etilgan va bevosita kattalar tomonidan boshqariladigan maktabgacha yoshdagi bolalarning birgalikdagi faoliyatining tarbiyaviy ta'siri bilan shug'ullanamiz.

Shu bilan birga, 60-yillarda A.P. Usova asarlarida maktabgacha yoshdagi bolani rivojlantirish uchun mustaqil faoliyatda, "bolalar jamiyatida" tengdoshlari bilan munosabatlarni erkin rivojlantirish g'oyasi bildirilgan. nihoyatda muhim. Bir qator ishlarda bolalarning ertak o'yinidagi guruh munosabatlari tahlili o'tkazildi, bu haqiqatan ham mustaqil erkin faoliyatda ular oldindan belgilangan qattiq tarkib bilan tartibga solinadigan o'yinga qaraganda ancha murakkab ekanligini aniqladi.

Maktabgacha ta'lim tashkiloti guruhida maktabgacha yoshda paydo bo'ladigan "bolalar jamiyati" ga qiziqish bolalarning erkin o'yin birlashmalarining tuzilishi va dinamikasini, ulardagi shaxslararo munosabatlarni, baholovchi, ziddiyatli, tenglik, etakchilik va bo'ysunishni o'rganishga qaratilgan tadqiqotlarni keltirib chiqardi. Ushbu yo'nalishdagi tadqiqotning maqsadlari maktabgacha ta'lim tashkilotlarining guruhdagi munosabatlar fonida rivojlanayotgan bolalarning erkin faoliyati shakllari va turlarini batafsil tahlil qilishni o'z ichiga olmaydi.

Shu nuqtai nazardan, bolalarning mustaqil qo'shma o'yinlarini shakllantirish xususiyatlarini, ya'ni "bolalar jamiyati" asos soladigan poydevorni o'rganish juda muhim ko'rinadi.

Tengdoshlar bilan o'yinni birgalikdagi faoliyat shakllaridan biri sifatida shakllantirish muammosi o'yin genezisi umumiy muammosi, kelajakda uning ayrim turlarining paydo bo'lishi bilan chambarchas bog'liq.

Maktabgacha yoshdagi bolalikning ushbu bosqichlarida o'yinning butun rivojlanishini birlashtiradigan va u yoki bu tarzda "birgalikda" rivojlanishiga ta'sir qiluvchi turli xil kontseptual modellar mavjud.

Shu bilan birga, bolalarda qo'shma o'yinning eng oddiy shakllarining erta paydo bo'lishi ehtimoli empirik tadqiqotlar bilan tasdiqlangan bo'lib, ular 2,5-3,5 yoshda parallel taqlid o'yinlarining erkin faoliyatida katta o'rin egallaganligi haqida ma'lumot beradi. bolalar va 4-

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR

4,5 yoshdan keyin - yanada murakkab qo'shma (kooperativ) o'yin (M. Parten, 1932; P. Smit, K. Connoly, 1972 va boshqalar). Bir qator tadqiqotlarga ko'ra (K. Rubin, T. Maioni, M. Hornung, 1976; K. Rubin, K. Watson, T. Iambor, 1978), allaqachon to'rt yoshli bolalarda 25-40%. ularga kooperativ o'yin bilan band bo'lgan bolalar bog'ida bepul faoliyat uchun berilgan vaqt. Ta'kidlanishicha, qo'shma o'yinning ko'rinishi va murakkabligi uchun yosh chegaralari, shuningdek, har xil turdagi o'yinlar (syujet, qoidalar bilan) tarbiya sharoitiga, oiladagi vaziyatga qarab o'zgarib turadi, bu umuman olganda bolalarning rivojlanishiga ta'sir qiladi. bolalar. Noyob tadqiqotchilar tomonidan o'tkazilgan maxsus tahlil rolli o'yinning rivojlanish darajasi va uning birgalikdagi tabiati o'rtasida aniq bog'liqlik topilmadi; bu fakt bilvosita rolli o'yinning rivojlanishi o'z-o'zidan qo'shmalikni keltirib chiqaradigan asosiy sabab emasligini ko'rsatadi.

Bir qator mahalliy tadqiqotlar, shuningdek, bolalarda o'zaro ta'sir va muloqotning eng oddiy shakllarining ancha erta paydo bo'lishini ko'rsatadi. Shunday qilib, bolalarda muloqotni rivojlantirishga bag'ishlangan ishlarda bolaning tengdoshlari bilan muloqot qilish ehtiyoji allaqachon erta bolalik davrida paydo bo'lishi ko'rsatilgan. eng oddiy o'yin shovqinida amalga oshirildi.

Qoidalar bilan o'ynashdan oldin rivojlangan syujet (ramziy, rolli) o'yin bo'lishi shart emasligi foydasiga bilvosita dalillar ham mavjud. X. Shvartsman (1978) ishida u o'yinlarning bu turlari tubdan farqli madaniy shakllanishlarni ifodalaydi, degan fikrni ifodalaydi; qoidalari bo'lgan o'yin mumkin emas Bu erkin ramziy o'yinning yanada mukammal (rivojlangan) shakli sifatida qaraladi. X. Shvartsman ushbu o'yin turlarining turli xil rivojlanish yo'nalishlari haqidagi tezisning tasdig'ini turli madaniyatlarda bolalar rivojlanishining etnografik tadqiqotlari ma'lumotlarida topadi. Xususan, M.Mid (1988) kuzatishlari shuni ko'rsatadiki, jamiyat an'analari va kattalar munosabatlariga qarab, bolalarda o'yinning ayrim turlari ustunlik qiladi. Misol uchun, bir qator an'anaviy jamiyatlarda bolalarda ramziy yoki rolli o'yin rivojlanmaydi, jismoniy yutuqlar bilan bog'liq hamkorlikdagi o'yinlar-mashqlar va qoidalar bilan o'yinlar kattalar tomonidan rag'batlantiriladi va bolalarda erta paydo bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. MI kizi Umarova "DEVELOPMENTAL GAME TECHNOLOGY AND ITS IMPORTANCE IN THE PHYSICAL AND MENTAL DEVELOPMENT OF PRESCHOOL CHILDREN" Educational Research in Universal Sciences 196-198 2023.7.27 <http://erus.uz/index.php/er/article/view/3368>

2. MI qizi Umarova "QOIDALI O'YIN MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNING UYG'UN RIVOJLANISHI VOSITASI SIFATIDA" Educational Research in Universal Sciences 193-195 2023.7.27 <http://erus.uz/index.php/er/article/view/3366>

TANQIDIY NAZAR, TAHLILY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR

3. MI qizi Umarova “BOLALARNING JISMONIY VA RUHIY RIVOJLANISHI UYG‘UNLIGINI TA‘MINLASH METODIKASI” Educational Research in Universal Sciences 263-265 2023/8/17 <http://erus.uz/index.php/er/article/view/3580>

4. MI qizi Umarova “QOIDALI O‘YINLARDA BOLALARNING JISMONIY VA RUHIY RIVOJLANTIRISHNING PSIXOLOGIK-PEDAGOGIK XUSUSIYATLARI” Educational Research in Universal Sciences 266-268 2023/8/17 <http://erus.uz/index.php/er/article/view/3581>

